

UOT 811.111

Sərraf Mirzəyev

Azərbaycan Əmək və Sosial Münasibətlər Akademiyası, müəllim
mirzayevsarraf@gmail.com

Xanımbacı Cəfərli

Azərbaycan Əmək və Sosial Münasibətlər Akademiyası, müəllim
jafarlixanim@gmail.com

İNGİLİS DİLİNİN BRİTANIYA VƏ AMERİKA VARIANTLARININ BƏZİ FƏRQLİ XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Məqalədə ingilis dilinin müasir dövrdə rolundan, dünyanın aparıcı dili olmasından, bir sıra ölkələrin rəsmi dövlət dili kimi işlənməsindən, dünya əhalisi arasında geniş yayılmasından, dünyanın bir çox mötəbər təşkilatlarının dilinə çevrilməsindən bəhs edilir. Bununla yanaşı, ingilis dilinin bir çox ölkələrdə, xüsusən Amerika Birləşmiş Ştatlarında işlədilməsində Amerika ingiliscəsi ilə Britaniya ingiliscəsi arasında bir çox orfoqrafik, fonetik, leksik, qrammatik fərqlərin olmasından da məqalədə müqayisəli şəkildə izah edilir. Amerika ingiliscəsi ilə Britaniya ingiliscəsi arasında orfoqrafik, fonetik, leksik, qrammatik fərqlərin olması ilə bərabər, həm də frazeoloji feillərdə də, frazeoloji birləşmələrdə də nəzərə çarpacaq fərqlər mövcuddur.

Maraqlı burasındadır ki, bu fərqlərin istər canlı danışqda, istərsə də dilçiliyin hər hansı bir bölməsində olmasına baxmayaraq britaniyalılar və amerikalılar bir birlərini çox gözəl başa düşürlər, çünki həmin fərqlər eyni dilin variantlarıdır.

Tədqiqatın məqsədi - Tədqiqatın əsas məqsədi birinci növbədə ingilis dilinin Amerikan variantı haqqında məlumat əldə etməkdən ibarətdir. İstər ingilis dilinin tədrisi prosesində, istərsədə canlı danışqda Amerikan variantına aid orfoqrafik, fonetik, leksik, qrammatik fərqləri olan ifadələrlə, cümlələrlə, frazeoloji birləşmələrlə rastlaşdıqda bilavasitə anlamalısan ki, həmin o ifadələr fərqli yazılsa da, fərqli səslənsə də onlar Britaniya ingiliscəsi ilə eyni mənanı daşıyır.

Metodologiya - Tədqiqat işində İngilis dilinin Britaniya ingiliscəsi ilə Amerika ingiliscəsi arasında ən çox işlənən ifadələrin orfoqrafik, fonetik, leksik, qrammatik təhlil metodlarından müqayisəli şəkildə istifadə olunmuşdur.

Tədqiqatın nəticəsi - Müasir dövrdə ingilis dilinin inkişaf sürəti hər sahədə özünü göstərir. Lakin hal hazırda Amerika ingiliscəsi dünyada daha geniş şəkildə işlədilir və hətta bir çox sahələrdə işlədilməsinə görə Britaniya ingiliscəsini qabaqlayır. Ona görə də Amerika ingiliscəsində işlədilən və yazılan sözlərlə, ifadələrlə tanış olmaq və onları öyrənmək və öz nitqində istifadə etmək tövsiyyə edilir.

Açar sözlər: *Britaniya ingiliscəsi, Amerika ingiliscəsi, kütləvi informasiya dili, fərqli xüsusiyyətlər, fərqlər, eyni dilin variantları*

Giriş

Müasir beynəlxalq dillər arasında ən geniş yayılmış dil ingilis dilidir. Bu dil Böyük Britaniya, ABŞ, Yeni Zelandiya, Avstraliya, Puerto Riko və bir çox ölkələrin rəsmi dili olduğu halda, Hindistan, Pakistan, CAR və sairə ölkələrin öz dilləri ilə yanaşı ikinci dili hesab edilir.

İngilis dili Hind-Avropa dillərinin “german” dillərinə aiddir. Doğma dil kimi 410 milyon insan bu dilin daşıyıcısıdır. İkinci dil kimi bir milyardan çox insan ingilis dilində

danışır. BMT-nin altı rəsmi işçi dillərindən biridir. Bu dil faktiki olaraq Böyük Britaniyanın, ABŞ-ın (31 ştatının) rəsmi dili, İrlandiyanın, Maltanın, Kanadanın iki rəsmi dilindən biridir. Dünya əhalisinin təxminən 15% ingilis dilində danışır. Ümumiyyətlə ingiliscə danışanların ümumi sayı 1,1 milyard nəfərdən çoxdur. İngilis dilinin fəal şəkildə istifadə olunduğu Avropa ölkələrində ilk top beşliyə aşağıdakı ölkələr daxildir:

- 1) İsveç- 52%
- 2) Danimarka- 52%
- 3) Finlandiya- 44%
- 4) Kipr- 42%
- 5) Avstriya-40%

İngilis dilində danışan ölkələr: Beliz Bu (Meksika ilə həmsərhəd olan gözəl bir Karib ölkəsidir), Sinqapur, İsrail, İsveç, Baham adaları, Danimarka, Trinidad və Tobaqo (Venesuela sahilinə yaxın Karib dənizinin cənub hissəsində ada dövləti)

İngilis dili 67 müxtəlif ölkədə və 27 qeyri-suveren qurumda rəsmi dil hesab olunur. Bundan əlavə o, işgüzar ünsiyyətin əsas dillərindən biri olmaqla yanaşı BMT, NATO, Avropa İttifaqı da daxil olmaqla dünyanın bir sıra ən mühüm təşkilatlarının rəsmi dilidir. Bu dil hazırda dünyada diplomatiya, kommersiya, dənizçilik, elmi texniki və kütləvi informasiya dili kimi də məşhurdur. Zəmanəmizdə nəşr olunan ədəbiyyatın və kütləvi mətbuatın əksəriyyəti ingilis dilində dərc olunur. Bütün bu parametrlərə görə ingilis dilinin öyrənilməsi hər kəs üçün zərurət kimi qarşıda durur.

ABŞ-da istifadə olunan dil ingilis dilidir. Lakin o ingilis dilinin amerikan variantı adlanır. ABŞ-da istifadə edilən bu dil son dövrlərdə Böyük Britaniyada istifadə olunan dildən bəzi cəhətlərinə görə fərqlənir.

İngilis dilinin Amerikan varinatı Britaniya ingilis dilinin regional variantı olduğundan ingilis dilinin amerikan dialekti adlanır. Amerikada istifadə olunan ingilis dilinin standart amerika varinatı adlanan ədəbi forması vardır. Amma Amerikan variantının ayrıca bir dil olmamasına səbəb İngilis dilindən fərqli olaraq, onun ayrıca qrammatikasının və lüğətinin olmamasıdır.

Britaniya ingiliscəsini Amerika ingiliscəsi ilə müqayisə etdikdə hər iki variantda onun leksikasında, fonetikasında, qrammatikasında, orfoqrafiyasında olan fərqli nüanslar özünü aydın şəkildə büruzə verir. Doğrudur, dil oxşarlığı cəhətdən çox yaxındır, amma Britaniya ingiliscəsi Amerika ingiliscəsinə nə qədər yaxın olsa da, bu iki varinat arasında bir çox orfoqrafik, leksik, fonetik, qrammatik müxtəlifliklər vardır.

İndi isə Britaniya ingiliscəsi ilə Amerika ingiliscəsi arasındakı fonetik, leksik, qrammatik, orfoqrafik və bir sıra başqa fərqlərə nəzər yetirək.

Fonetik fərqlər

İlk öncə Britaniya ingiliscəsi ilə Amerika ingiliscəsi arasındakı tələffüz fərqlərində ən çox nəzərə çarpan fərqləri qeyd edək:

Məsələn: “**R**”, “**r**”[a:] hərfinin tələffüzünün, işlənməsinin hər iki variantda necə olduğuna diqqət yetirək. Aydındır ki, “**R**” [a:] hərfi [r] səsi kimi tələffüz edilir. Sözlərin sonunda ingilislər “**r**” [a:] hərfini yalnız saiddən əvvəl işlətdikdə [r] səsinə tələffüz edirlər. Digər hallarda xüsusən sözlərin sonunda tələffüz etmirlər. Məsələn: *flower* sözündə ingilislər sözün sonundakı “**r**” [a:] hərfini tələffüz etmirlər, onu [flauə] kimi oxuyurlar. Amerikanlar isə həmin sözü [flauər] kimi tələffüz edir.

Qeyd: Britaniya ingiliscəsində sözün sonunda “**r**” [a:] hərfi ilə bitirsə və ondan sonra saidlə başlayan ifadə gələrsə bu halda “**r**”[a:] hərfi [r] səsi kimi tələffüz oluna bilər. Məsələn:

1) *My sister and my brother* - [mai sistə(r) ənd mai brədə]

2) *The flower is red* - [də flauə(r) iz red] və s.

Amerikan ingilis dilinin Britaniya ingilis dilindən fərqli xüsusiyyətlərindən biridə “T”/ ti:] hərfinin və ya iki “t” hərflərinin “d” kimi oxunmasıdır. Məsələn: Britaniya ingiliscəsində “bitter”(acı) [bitə] sözündə “t” hərfləri [t] kimi oxunur, lakin Amerika ingiliscəsində həmin söz “bitter” [bidə] kimi tələffüz edilir. “Bitter” sözünün Amerikan ingiliscəsində “bidder”- təklif verən, iddiaçı sözü ilə eyni şəkildə oxunur.

Qeyd: Amerikalılar rəsmi olaraq danışsalar və ya mümkün qədər dəqiq danışmağa çalışsalar [t] [ti:]ləri açıq şəkildə tələffüz edə bilirlər.

Britaniya və Amerika ingiliscəsində digər bir fonetik fərq ondadır ki, Amerikan ingiliscəsində vurğulu saitlər uzun tələffüz olunur. Məsələn: “shop” sözündəki “o” [ou] hərfi Britaniya variantında qısa [ɒ] kimi oxunur: [ʃɒp], amma Amerikan ingiliscəsində uzun tələffüz olunur: [ʃɔ:p]

Ümumiyyətlə, Amerikalılar danışarkən hərflərə daha çox vurğu qoyur və sanki, sözlərin “haqqını” verərək tələffüz edirlər. İngilislər isə daha çox hərfləri “udmağa” meyillidirlər [1].

Britaniya ingiliscəsi - “lock” [lɒk]

Amerika ingiliscəsi - “lock” [lɔ:k]

Britaniya ingiliscəsi - “lunch” [lʌntʃ]

Amerika ingiliscəsi - “lunch” [lʌ:ntʃ]

Britaniya ingiliscəsi - “hot” [hɒt]

Amerika ingiliscəsi - “hot” [hɔ:t]

Qrammatik fərqlər

Britaniya ingiliscəsində qrammatik qaydalardan çox geniş istifadə olunur. Amerikan variantında isə bu belə deyil. Belə ki, Britaniya ingiliscəsində standart dildə bəzi feillər keçmiş qeyri-müəyyən zamanda qaydasız feil kimi kökündən dəyişir, yəni “ed” sonluğu qəbul etmir [2]. Məsələn:

to spell - *spelt*-hərflərlə tələffüz etmək

to spoil - *spoilt*-zay etmək, korlamaq

to wake - *woke* – oyanmaq, oyatmaq

to burn - *burnt* - yandırmaq, yandı, alovlanmaq

to learn - *learnt*-oyrənmək, təhsil almaq

to kneel - *knelt*-diz çökmək

to leap - *leapt*-atılmaq, tullanmaq, hoppanmaq; *to smell*-*smelt*-iyləmək, iy gəlmək, iy vermək

Amma Amerika ingiliscəsində bu feillər keçmiş qeyri-müəyyən zamanda sonda “ed” şəkilçisi ilə işlənir. Məsələn:

spell- *spelled*

smell- *smelled*

burn- *burned*

wake- *waked*

learn- *learned*

spoil- *spoiled*

leap- *leaped*

kneel- *knelled*

Qeyd: *to dive*- *dove*- *suya tullanmaq* (istisnadir)

Yəni, Amerika ingiliscəsində bu feillər qaydalı feillər kimi işlədilir.

Qeyd: Belə demək olar ki, Amerika ingiliscəsində “ed”, Britaniya ingiliscəsində isə “t” ilə bitənlərə üstünlük verilir.

Standart dildə yəni Britaniya ingiliscəsində bəzi feillərin keçmiş zamanını düzəldərkən qaydasız feillərin kök saiti dəyişir: çox vaxt uzun [i:] səsi [e] –səsinə keçir. Amerikan variantında isə bu hal baş vermir. Məsələn: “to dream” feili [dri:m] Britaniya ingiliscəsində keçmiş zamanda “dreamt” [dremt] kimi işləndiyi halda Amerikan ingiliscəsində *dreamed* [dri:md] kimi işlədilir.

Bu iki variant arasındakı fərqlərdən biri də gələcək qeyri-müəyyən zamanda “shall”, “will” köməkçi feillərin işlədilməsindədir. Belə ki, Britaniya ingiliscəsində həm “shall”,

həm də “will” şəxslərə görə istifadə olunduğu halda, Amerikan ingiliscəsində “shall” variantına çox da rast gəlinmir, “shall” yalnız sənədlərdə formal olaraq işlədilir.

Amerikanlar “shall”-ın əvəzinə köməkçi feil kimi bütün şəxslərdə “will” işlədilir. Məsələn: Britaniya İngiliscəsi - *I shall go*; Amerikan İngiliscəsi - *I will go*.

Britaniya ingiliscəsində “shall we go now?”. Amerikan ingiliscəsində “should we go now?”; *to get* feilinin keçmiş zamanı Britaniya ingiliscəsində “got”, Amerikan ingiliscəsində isə “gotten” olaraq istifadə olunur. Məsələn:

Britaniya ingiliscəsi - *I got a letter* **Amerika ingiliscəsi** - *I gotten a letter*

“to be” feili indiki qeyri-müəyyən zamanda Britaniya variantında şəxslər üzrə “am”, “is”, “are” kimi dəyişdiyi halda amerika variantında dəyişilməyə də bilər. Məsələn: **Britaniya ingiliscəsi** - *I am here, She is here*; **Amerika ingiliscəsi** - *I be here, She be here this morning*.

Standart ingilis dilində danışanlar heç vaxt bir cümlədə, bir fikirdə iki inkardan istifadə etmirlər. Lakin Amerika ingiliscəsində danışanlar bir cümlədə bir neçə inkarlıqdan, həm də inkarlıqla bərabər “hardly” sözündən də istifadə edirlər. Məsələn: **Amerika ingiliscəsi**: *He doesn't hardly feel better*. Bu cümlədə iki inkarlıq vasitəsindən istifadə olunmuşdur: “doesn't”, “hardly”.

Britaniya ingiliscəsində həmin cümlə belə işlədilir: *She doesn't feel better*. “Hardly” sözü standart qaydaya görə işlədilməməlidir. Eyni zamanda onu da qeyd edək ki, amerika danışığında standart ingilis dilində olan köməkçi feillər “have”, “has”, “would”, “am”, “is”, “are” istifadə olunmaya bilər. Məsələn:

Britaniya ingiliscəsi - *He has done it* **Amerika ingiliscəsi** - *He done this work*

Britaniya və Amerikan ingiliscəsində “to have” (*malik olmaq*) feilinin işlənməsində də bir sıra fərqlər müşahidə olunur. Əsasən də sual və inkar cümlələrində. Məsələn:

Britaniya ingiliscəsi	Amerika ingiliscəsi
<i>I have a book = I have got a book</i>	<i>I have a book.</i>
<i>Have I got a book?</i>	<i>Do you have a book?</i>
<i>I have not got a book</i>	<i>I don't have a book.</i>

İndi isə modal feillərin Britaniya və Amerika ingilis dili variantları arasında olan fərqlərdən və yaxud onların hər iki variantda necə işlənməsinə fikir söyləyək. Britaniya ingiliscəsində (*gərək, malı²*) kimi tərcümə olunan “ought to” modal feili sual və inkar cümlələrində “ought to”-dan istifadə olunur. Məsələn:

Britaniya ingiliscəsi – *You ought to go there-təsdiqdə*
You oughtn't to go there- inkarda
Ought you to go there?- sualda

Amerikan ingiliscəsində isə sual və inkar cümlələrində “ought to”-dan demək olar ki istifadə edilmir. “Ought to”- nun əvəzinə Amerikan ingiliscəsində “should” feili daha çox işlənir. Məsələn:

Amerika ingiliscəsi – *We ought to go now - təsdiqdə*
They shouldn't tell the police- inkarda
Should we go now?- sualda

“Need” modal feili də Britaniya və Amerika ingiliscəsində fərqli olaraq işlənir. Britaniyalılar “need” feilini həm əsas feil, həm də modal feil kimi, Amerikanlar isə “need” feilini “to need” formasında əsas feil kimi işlədirlər. Məsələn:

Britaniya ingiliscəsi – *You needn't come to work today.* – Bu gün işə gəlməyinizə ehtiyac yoxdur.

(“Need” burada modal feil kimi işlədilmişdir, çünki əsas feil kimi heç vaxt “not” qəbul etmir)

Amerika ingiliscəsi - You do not need to come to work today.- Bu gün işə gəlməyinə ehtiyac yoxdur.

Orfoqrafik fərqlər

İndi isə Britaniya və Amerikan ingiliscəsində olan orfoqrafik fərqlərə diqqət yetirək. Bu iki variant arasında bir sıra orfoqrafik fərqlər, müxtəlifliklər mövcuddur. Britaniya ingiliscəsində “*re*” sonluğu ilə bitən sözlər amerikan ingiliscəsində “*er*” şəklində yazılır. Məsələn:

Orfoqrafik fərq cədvəli

<i>Britaniya ingiliscəsi</i>	<i>Amerika ingiliscəsi</i>
<i>centre</i> - mərkəz	→ <i>center</i>
<i>metre</i> - metr	→ <i>meter</i>
<i>litre</i> - litr	→ <i>liter</i>
<i>fibre</i> - lif	→ <i>fiber</i>

<i>Britaniya ingiliscəsi</i>	<i>Amerika ingiliscəsi</i>
1) – <i>oe</i> , – <i>ae</i> . Məs: <i>anaemia</i> , <i>encyclopaedia</i>	– <i>e</i> Məs: <i>anemia</i> , <i>encyclopedia</i>
2) – <i>t</i> Məs: <i>burnet</i> , <i>dreamt</i> , <i>leapt</i> (atılmaq)	– <i>d</i> Məs: <i>dreamed</i> , <i>leaped</i>
3) – <i>ence</i> . Məs: <i>defence</i> , <i>offence</i> , <i>licence</i>	– <i>ense</i> Məs: <i>defense</i> , <i>license</i> , <i>offense</i> (cinayət)
4)– <i>ell</i> . Məs: <i>cancelled</i> , <i>jeweller</i> (zərgər)	– <i>el</i> Məs: <i>canceled</i> , <i>jeweler</i> , <i>marvelous</i>
5)– <i>l</i> Məs: <i>fulfil</i> , <i>skilful</i> , <i>enrol</i>	– <i>ll</i> Məs: <i>enroll</i> , <i>fulfill</i> , <i>skilfull</i>
6)– <i>ise</i> Məs: <i>appetiser</i> , <i>organise</i>	– <i>ize</i> Məs: <i>appetizer</i> , <i>familiarize</i> , <i>organize</i>
7)– <i>ogue</i> Məs: <i>analogue</i> , <i>monologue</i>	– <i>og</i> Məs: <i>analog</i> , <i>monolog</i> , <i>catalog</i>
8)– <i>ou</i> Məs: <i>behaviour</i> , <i>mould</i> (kif)	– <i>o</i> Məs: <i>behavior</i> , <i>mold</i> , <i>color</i>
9)– <i>re</i> Məs: <i>metre</i> , <i>fibre</i> , <i>centre</i>	– <i>er</i> Məs: <i>meter</i> , <i>filter</i> , <i>center</i>
10) – <i>y</i> Məs: <i>tyre</i> (şin, təkər, bandaj)	– <i>i</i> Məs: <i>tire</i>

Bundan əlavə Britaniya ingiliscəsində “*our*” sonluğu ilə bitən sözlər, Amerikan ingiliscəsində “*or*” sonluğu ilə əvəz olunur. Məsələn:

<i>Britaniya ingiliscəsi:</i>		<i>Amerikan ingiliscəsi:</i>
<i>flavour</i> (ləzzət)	→	<i>flavor</i>
<i>neighbour</i> (qonşu)	→	<i>neighbor</i>
<i>colour</i> (rəng)	→	<i>color</i>
<i>honour</i> (şərəf)	→	<i>honor</i>
<i>labour</i> (əmək)	→	<i>labor</i>
<i>favourite</i>	→	<i>favorite</i>

Qeyd: : Hər iki variantda tələffüz eynidir

Britaniya ingiliscəsində yunancadan “ph” şəklində keçən sözlər olduğu kimi qalır. Məsələn:

Sulphur (*kükürd*), amma Amerika ingiliscəsində “ph” hərf birləşməsi “f” ilə əvəzlənir: *sulfur*

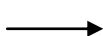
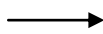
Britaniya ingiliscəsində tərkibində “s”+“ation” olan sözlər Amerikan ingiliscəsində “z” hərfi “z” hərfi ilə əvəzlənir və z + ation sonluğu kimi olur. Məsələn:

Britaniya ingiliscəsi:

“s”+ation: *colonisation*

realisation

organisation

Amerikan ingiliscəsi:

“z”+ation: *colonization*

realization

organization

Leksik fərqlər

Britaniya və Amerika ingiliscəsində yüzlərlə hərf fərqi rast gəlmək olar. Amerika öz azadlığını əldə etdikdən sonra öz danışq dilinin azadlığını da unutmadı. Leksikoqraf Noah Webster Amerika ingiliscəsində dəyişikliklər edərək sözlərin daha da yazıldıqları kimi oxunulmasına cəhd göstərmişdir.

Amerika və Britaniya ingiliscəsi arasındakı fərqlərə sayların işlədilməsində də rast gəlmək olar. Britaniya ingiliscəsində yüzdən çox olan saylarda “yüz” sözündən sonra “and” işlədilmir. Məsələn: 117 (*one hundred and seventeen*), Amerikan ingiliscəsində isə “and” işlədilmir. Məsələn: 126 (*one hundred twenty six*).

Britaniya ingiliscəsi: *17March= March 17; the seventeenth of March= March the seventeenth*

Amerika ingiliscəsi: *March 17; March seventeenth (“the”artikli işlətmirlər)*

Frazeoloji feli birləşmələr:

Frazeoloji feillər feilin sözü ilə birləşərək yeni məna verməsidir. Frazeoloji feillər ümumi ingilis danışq dilində çox yayılmışlar, lakin onların mənalı çox zaman aydın olmur. Əlavə olaraq Amerikan və Britaniya ingilis dili danışanlar eyni məna verən tamamilə fərqli frazeoloji feillər işlədirlər. Əgər sən bu fərqi bilmirsənsə bu çəşqinliyə səbəb ola bilər. Yanlış ünsiyyətə yol verməmək üçün Amerika və Britaniya frazeoloji feillərini öyrənmək məsləhətdir.

1. “To fill in” (**Britaniya ingiliscəsi**) və yaxud “To fill out” (**Amerika ingiliscəsi**)

Please, fill in the form. (**Britaniya ingiliscəsi**)

Zəhmət olmasa formanı doldurun.

Please fill out the paperwork. (**Amerika ingiliscəsi**)

Zəhmət olmasa sənədləri doldurun.

2. “To chase up” (**Britaniya ingiliscəsi**) və yaxud “To track down” , “To scare up” (**Amerika ingiliscəsi**)

If we want to make biscuits, we should chase up some butter and sugar. (**Britaniya ingiliscəsi**)

Peçenye bişirmək istəyirsə, bir az yağ və şəkər tapmalıyıq.

Since her birthday tomorrow, we should track down a cake. (**Amerika ingiliscəsi**)

Sabah onun ad gününə qədər, biz tort tapmalıyıq.

Let me track down Jason, I think he knows the answer to that question. (**Amerika ingiliscəsi**)

İcazə ver gedim Ceysonu tapım, mənəcə bu sualın cavabını o bilir.

We don't have much in the kitchen, but I can probably scare up something for dinner. *(Amerika ingiliscəsi)*

Mətbəxdə yeməyə çox şey yoxdur amma nahar üçün bir şey taparam.

3. "To get on" *(Britaniya ingiliscəsi)* və yaxud "To get along" *(Amerika ingiliscəsi)*

–I have been working with Laura for a week, and we already get on really well. *(Britaniya ingiliscəsi)*

Bir həftədir Laura ilə ilə işləyirəm, biz artıq yaxşı yola gedirik.

I really like my English tutor, we definitely get along. *(Amerika ingiliscəsi)*

Mən ingilis dili müəllimimi xoşlayıram, biz yola gedirik.

4. "To be rained off" *(Britaniya ingiliscəsi)* və yaxud "To be rained out" *(Amerika ingiliscəsi)*

Bu frazeoloji feil – yağış səbəbindən hər hansı açıq hava tədbirinin təxirə salınması mənasını verir. Fərq yalnız "off" və "out" sözlərindədir. Britaniya ingiliscəsində "to be rained off" kimi, Amerika ingiliscəsində isə "to be rained out" ifadəsi işlənir. Məsələn:

The picnic was rained off, so we'll try to have it next weekend instead. *(Britaniya ingiliscəsi)*

Piknik yağışa görə gələn həftə sonuna təxirə salındı.

Today's game was rained off and will be played tomorrow instead. *(Britaniya ingiliscəsi)*

Bugünkü oyun yağışa görə təxirə salındı, əvəzinə sabah oynanılacaq.

The concert venue was outdoors, so it got rained out last night. *(Amerika ingiliscəsi)*

Dünən axşam konsert bayırda idi, yağış səbəbindən təxirə salındı.

5. "To shoot off" *(Britaniya ingiliscəsi)* və yaxud "To bail out" və yaxud *(Amerika ingiliscəsi)*

Bu iki frazeoloji feillərin mənası "bir yeri daha erkən, nəzərdə tutulduğundan tez tərk etməkdir. Məsələn:

Sorry, I had to shoot off last night. My cat got sick suddenly. *(Britaniya ingiliscəsi)*

Üzr istəyirəm dünən getməli oldum, pişiyim xəstələnmişdi.

Amerika ingiliscəsində "bail out" qısaca olaraq "bail" kimi də işlənir.

If you aren't having fun at the party, why don't you just bail and go home? *(Amerika ingiliscəsi)*

Əgər qonaqlıqda əylənə bilmirsənsə, niyə oranı tez tərk edib evə getmirsən?

Əvvəlki nümunələrdən fərqli olaraq aşağıdakı frazeoloji feillər demək olar ki, eynidirlər. Lakin mənaları tamamilə fərqlidir. Məsələn:

6. "To ask round/around (someone) - kimisə harayasa dəvət etmək - *(Britaniya ingiliscəsi)*

Are you available Mr. Jason this weekend? We would love to ask you round for tea.

Cənab Ceyson bu həftə müsaitsiniz? Sizi çaya dəvət etmək istərdik.

"To ask around (about something) - bir şey haqqında soruşmaq, soruşmaq. *(Amerika ingiliscəsi)*

If the job available I can ask around and find some candidates who would apply. *(Amerika ingiliscəsi)*

Əgər vakansiya varsa, mən soruşlayıb müraciət edəcək namizəd tapa bilərdim.

Saylarla işlədilən frazeoloji birləşmələr müasir ingilis dilində tez-tez işlənir. Bu cür ifadələr Amerika ingiliscəsində daha çox rast gəlmək olar. Məsələn:

1) "like sixty" - çox güclü

- What hurts you?

- My eyes. They are hurting me like sixty

2) to go fifty-fifty və ya "fifty-fifty" -

yarıya bölmək, yarıbayarı

Sözlərin işlənməsində də bu iki variant arasında bəzi fərqlər özünü göstərir.

Məsələn: Britaniya ingiliscəsində "stay at home" işləndiyi halda amerika varinatında

“*stay home*” şəklində deyilir, yəni sözünü işlədilmir. Digər bir fərqi nəzər yetirək: Britaniya ingiliscəsində həftəsonu sözü ilə “*at*” sözünü işləyir. Məsələn: *Let’s meet at the weekend*

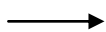
Amerikan ingiliscəsində “*at*” sözünün əvəzinə daha çox “*on*” sözünü işlədilir. Məsələn:

Let’s meet on the weekend.

Britaniya ingiliscəsi:

different from

to wait in a line

Amerikan ingiliscəsi:

different to (fərqli)

to wait on a line (növbədə gözləmək)

Artıqlıq işlənməsində də fərqlilik mövcuddur. Britaniya ingiliscəsində musiqi alətləri ilə “*the*” artıqlı işlədilsə, Amerikan ingiliscəsində “*the*” artıqlı işlədilməyə də bilər. Məsələn:

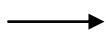
Britaniya ingiliscəsi:

to play the piano

to play the guitar

to play the violin

I play the guitar

Amerikan ingiliscəsi:

to play piano

to play guitar

to play violin

I play guitar

Bir çox sözlər də vardır ki, onlar Britaniya ingiliscəsindən fərqli olaraq, eyni mənə kəsb etməsindən asılı olmayaraq, Amerikan ingiliscəsində başqa cür yazılır və səslənir.

Britaniya ingiliscəsi:

Trousers

Flat

Bonnet (the front of the car)

Boot (the back of the car)

Lorry

University

Holiday

Jumper

Crisps

Chips

Firry drink

Post box

Trainers

Biscuit

Chemist’s

Shop

Football

Lift

Underground

Town center

Towerblock

Autumn

Rubbish

Car

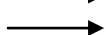
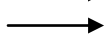
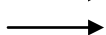
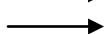
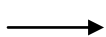
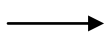
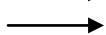
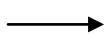
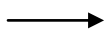
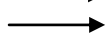
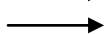
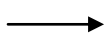
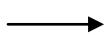
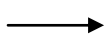
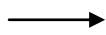
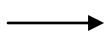
Post

White coffee

Petrol

Bill

Ground floor

Amerikan ingiliscəsi:

Pants (şalvar)

Appartment (mənzil)

Hood (kapot)

Trunk (yük yeri, baqaj)

Track (yük maşını)

College (universitet)

Vacation (tətil)

Sweater (sviter)

Chips (xırçıldayan qəlyanlatı)

French fries (kartof qızartması)

Soda (qazlı içki)

Mail box (poçt qutusu)

Sneakers (idman ayaqqabısı)

Cookie (peçenyə)

Drugstore (apteki)

Store (mağaza)

Soccer (futbol)

Elevator (lift)

Subway (metro)

Down town (şəhər mərkəzi)

Skyscraper (hündür mərtəbəli bina)

Fall (payız)

Garbage (zibil)

Automobile (maşın)

Mail (poçt)

Coffee with cream (açıq qəhvə)

Gas (benzin)

Check (hesab)

First floor (1-ci mərtəbə)

<i>Taxi</i>	→	<i>Cab (taksi)</i>
<i>Postcode</i>	→	<i>Sip code (poçt indeksi)</i>
<i>Motorway</i>	→	<i>Freeway (magistral yol)</i>
<i>Nappies</i>	→	<i>Diapers (uşaq bezləri)</i>
<i>Gueue (v)</i>	→	<i>To stand in a line (növbə, növbədə durmaq)</i>
<i>Single ticket</i>	→	<i>One way ticket (birtərəfli bilet)</i>
<i>Return ticket</i>	→	<i>Round trip ticket (ikitərəfli bilet)</i>
<i>Pavement</i>	→	<i>Sidewalk (səki)</i>
<i>Bonnet</i>	→	<i>Hat (papaq)</i>
<i>Car park</i>	→	<i>Parking lot (avtomobil dayanacağı)</i>
<i>Pedestrian crossing</i>	→	<i>Crosswalk (piyada keçidi)</i>
<i>Chemist's</i>	→	<i>Pharmacy (apteki)</i>
<i>Film</i>	→	<i>Movie (film)</i>
<i>Mad</i>	→	<i>Crazy (dəli)</i>
<i>Flyover</i>	→	<i>Overpass (üst keçid)</i>
<i>Maize</i>	→	<i>Corn (qarğıdalı)</i>
<i>Maths</i>	→	<i>Math (riyaziyyat)</i>
<i>Coffin</i>	→	<i>Casket (tabut)</i>
<i>Clothing peg</i>	→	<i>Clothespin (paltar sancağı)</i>
<i>Crossroads</i>	→	<i>Intersection (dördyol, kəsişmə)</i>
<i>Timetable</i>	→	<i>Schedule (cədvəl, proqram)</i>
<i>Aeroplane</i>	→	<i>Airplane (təyyarə)</i>
<i>Mobile phone</i>	→	<i>Cell phone (mobil telefon)</i>
<i>To ring</i>	→	<i>To call (zəng etmək)</i>
<i>Wardrobe</i>	→	<i>Closet (şkaf (paltar))</i>
<i>Tap</i>	→	<i>Faucet (kran)</i>
<i>Driving licence</i>	→	<i>Driver's licence (sürücülük vəsiqəsi)</i>
<i>Barrister</i>	→	<i>Attorney (vəkil)</i>

Nəticə

Bütün bu izahlardan sonra belə bir nəticəyə gələ bilərik ki, Amerikada işlədilən ingilis dili ilə Britaniyada işlədilən ingilis dili arasında fərqlər olsa da, həmin ölkələrin vətəndaşları istər yazılı, istərsədə danışdığı zamanı bir birlərini asanlıqla başa düşürlər. Çünki həmin fərqlər eyni dilin variantlarıdır.

İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. Crystal David: “English as a Global language “ Cambridge University Press 1997. ISBN 0521. 53032-6
2. English for cross – cultural communication. 1981. New York St. Martin's Press
3. Peters Pam 2004 The Cambridge Guide to English Usage Cambridge. Cambridge University Press. ISBN-0-521- 62181-X
4. Clive Oxenden, Christina Latham-Koeing, Paul Seligson:”New English File “Pre- Intermediate Student's Book. Oxford University Press ISBN-978-0-19-438433-9
5. I.F.Jdanova, N.S.Popova, I.F.Zhdanova, O.E.Kudryavtseva, N.S.Papova, M.V.Skvertsova, S.A.Sheveleva “English for Businessmen” in two volumes Moscow 2010
6. <https://british.edu.az>
7. <https://www.azadlig.org>.
8. <https://upper.edu.az>
9. <https://az.m.wikipedia.org>
10. <https://az.enlizz.com>
11. <https://www.academia.edu>

12. intrepidenglish.co.uk/handy-phrasal-verbs-in-the-US-or-UK “Handy Phrasal verbs in the US or UK”
13. diane@teacherdiane.com “American and British English” –Teacher Diane

Сарраф Мирзоев
Ханымбаджи Жафарли

НЕКОТОРЫЕ ОТЛИЧИТЕЛЬНЫЕ ЧЕРТЫ БРИТАНСКОГО И АМЕРИКАНСКОГО ВАРИАНТОВ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

РЕЗЮМЕ

В статье говорится о роли английского языка в новейшее время, его статусе ведущего языка мира, использованным его в качестве официального государственного языка ряда стран, его широком распространении среди населения мира и переводе на язык самые престижные организации мира.

Кроме того, в статье отмечается множество орфографических, фонетических, лексических и грамматических различий между американским английским и британским английским языком в использовании английского языка во многих странах особенно в США, и даются сравнительные пояснения.

Между американским английским и британским английским существуют не только фонетические, лексические, грамматические, орфографические различия, но также заметны различия во фразеологических глаголах и фразеологических сочетаниях. Интересно отметить что несмотря на эти различия будь то в разговорном языке или в какой-либо части лингвистике, а сколько их существует, британцы и американцы очень хорошо понимают друг-друга.

Цель исследования: Основная цель исследования – получение информации об американском варианте английского языка в первую очередь. В ходе исследования было показано что когда вы сталкиваетесь с выражениями с орфографическими, фонетическими, лексическими, грамматическими отличиями относящийся к американскому варианту как в процессе обучения английскому языку так и в живой беседе, вы должны сразу понимать что эти выражения имеют одинаковое значение как британский английский даже если они пишутся по-разному и звучат по-разному.

Методология: в исследовательском работе использовались грамматические, лексические и фонетические методы анализов наиболее распространенных и наиболее употребленных и наиболее употребляемых выражений английского языка между британским английским и американским английским языком в сравнительном порядке.

Результаты исследования: В современное время скорость развития английского языка увеличивается во всех областях но в настоящее время американский английский используется более широка и даже превосходит британский английский благодаря использовалось во многих областях. Рекомендуется ознакомиться со словами и выражениями употребляемыми и нарисованными в американском английском выучить их и использовать в своей речи.

Ключевые слова: британский английский, американский английский, язык массовой информации, различные характеристики, различия, варианты одного и того же языка

Serraf Mirzayev
Xanimbaci Cafarli

**SOME DISTINCTIVE FEATURES OF THE BRITISH AND AMERICAN
VARIANTS OF THE ENGLISH LANGUAGE**

SUMMARY

The article talks about the role of the English language in modern times, its being the world's leading language, its use as the official state language of many countries, its wide distribution among the world's population and its transformation into the language of the world's most prestigious organization. In addition, the article also explains that there are many orthographic, phonetic, lexical, and grammatical differences between American English and British English in the use of English in many countries, especially in the United States of America.

In the article, it is also shown that between American English and British English there are not only grammatical, lexical, phonetic differences, but also there are even noticeable differences in phrasal verbs and phraseological units. It is interesting to note that regardless of the above mentioned differences whether in live conversation or in any field of linguistics and no matter how much the British and Americans understand each other very well.

The purpose of the study: One of the main issues of the research is to obtain information about the American version of the English language. When you come across expressions with the orthographic, phonetic, lexical, grammatical differences related to the American version of the English language, whether in the process of teaching English or in live conversation, you should immediately understand that those expressions have the same meaning as British English, even though they are written and sound differently.

Methodology: In the research, orthographic, phonetic, lexical and grammatical analysis methods of the most used expressions of the English language between British English and American English were explained in a comparative manner.

The results of the study: In modern times the speed of the development of the English language is increasing in every field. But nowadays American English is more widely used than British English and even overtakes British English due to the usage. That's why (therefore) it is recommended to familiarize yourself with in American English, learn them and use them in your speech.

Keywords: *British English, American English, Mass Information language, different characteristics, differences, variants of the same language*